

VYSOKÉ UČENÍ TECHNICKÉ V BRNĚ

Fakulta architektury

Ústav architektury venkova

Ing. Martina Pavlasová

**VENKOVSKÉ BYDLENÍ ODPOVÍDAJÍCÍ DANÉ
LOKALITĚ**

REGION TAILORED RURAL SETTLEMENT

Obor: Architektura

Školitel: Prof. Ing. arch.M. Martinek, CSc

Oponenti: Prof. ing. arch. J. Myslín, CSc
Ing. arch. L. Vojtová
Ing. arch. E. Žáková

Datum obhajoby: 13.7. 2001

KLÍČOVÁ SLOVA

venkov, ekologická stabilita, venkovská obec, zemědělská obec, regionální charakter

KEY WORDS

countryside, ecological stability, rural village, agricultural village, regional character

MÍSTO ULOŽENÍ PRÁCE

Oddělení pro vědu a výzkum FA VUT v Brně

© 2001 Martina Pavlasová

ISBN 80-214-1953-9

ISSN 1213-4198

OBSAH

1	ÚVOD DO PROBLEMATIKY	5
1.1	Aktuální situace našeho venkova	5
1.2	Cíl disertační práce.....	6
2	METODIKA	7
3	VÝSLEDKY	8
3.1	Tradiční rysy venkovské architektury	8
3.2	Odhad funkčnosti a použitelnosti tradičních venkovských rysů pro současnost	12
3.2.1	Problémy a šance naší vesnice k roku 1999	12
3.2.2	Čím jsou a budou vesnická sídla v krajině.....	14
3.2.3	Posouzení životaschopnosti základních rysů tradičního venkovského domu.....	18
3.2.4	Stavební materiály a konstrukce	20
3.2.5	Shrnutí.....	22
3.3	Návrh metodické pomůcky pro praxi - Venkovský dům na Slovácku.....	23
3.3.1	Tradiční východiska	23
3.3.2	Zásady pro novou výstavbu.....	24
4	DISKUSE	25
5	SHRNUTÍ	26
6	SUMMARY	28
7	POUŽITÁ LITERATURA.....	31
8	ŽIVOTOPIS AUTORA.....	33

1 ÚVOD DO PROBLEMATIKY

1.1 Aktuální situace našeho venkova

Snahy o zlepšení nejen funkčních, ale též estetických kvalit obytných i hospodářských budov na našem venkově jsou zřejmé již v první polovině dvacátého století. Namátkou lze zmínit projekční a publikační aktivity Prof.T.Petříka, arch.V.Tajovského, arch.K.Caivase a dalších. Spolu se všemi ostatními změnami po roce 1989 změnilo se též nahlížení na problematiku českého venkovského prostoru. Do popředí zájmu odborné veřejnosti se dostaly i otázky přiměřenosti lidského působení na venkovskou krajinu a sídla (zemědělství, obytná výstavba, rekreace, doprava ...). Svědčí o tom články a publikace nejen z oblasti ryze architektonické a urbanistické, ale též aktivity společensko-politické a hospodářsko-politické povahy. Sem lze zařadit například založení Spolku pro obnovu venkova roku 1993, vznik nejrůznějších Škol obnovy venkova, ustavení mnoha regionálních sdružení, například obcí mikroregionu Hustopeče, regionální sdružení obcí Vysočina atp. , přijetí celého Programu obnovy venkova vládou ČR v roce 1991 a další.

Urbanizace vesnice je v poslední době provázána silící dezurbanizací měst. To s sebou nese nárůst obytné výstavby zejména v příměstských obcích a postupnou změnu obrazu takovýchto obcí. Souběžně s těmito procesy dochází též ke změně nároků na bydlení. Rostoucí nároky na standard bydlení přispěly k přesunu městských forem obytných staveb i do venkovských obcí mimo dosah měst. To vedlo k narušení až rozbití typického obrazu venkovské obce a ke ztrátě vazby na historicky ověřené stavební formy. U městského typu obytných staveb na vsi dochází často též ke značným funkcionálním kolizím z hlediska klasického zemědělského provozu, a to jak v případě architektonického, tak i urbanistického řešení. V důsledku těchto a mnoha dalších změn probíhajících na našem venkově dochází k postupné ztrátě regionálního charakteru značného počtu obcí.

Regionální charakter obce je utvářen a určován velkým množstvím na sobě různě závislých podmínek, mezi jinými to jsou například podmínky topografické a klimatické, sociální podmínky a struktura pracovních příležitostí v regionu a kulturní (národní) zvyklosti dané skupiny obyvatel.

Položíme-li si otázku, nakolik si naše obce svůj regionální charakter uchovaly, zjistíme, že současné venkovské obce lze rozčlenit do několika skupin. Je možno nalézt obce s poměrně dobrým hodnocením. Jsou to často bývalé nestřediskové obce, do kterých nebyla tak silně směřována moderní výstavba a jejichž obyvatelé spíše udržovali stávající budovy, popřípadě se zde soustřeďovali chalupáři (bohužel, v některých případech lze jejich aktivity označit za spíše sporné). Na

opačné straně škály stojí bývalé střediskové obce. Zde a v obcích ležících v blízkosti větších měst je situace jiná. Mnohdy jsou typické regionální rysy čitelné pouze v jádru obce nebo v jiné její starší části.

Stavby občanské vybavenosti, pro střediskové obce charakteristické, bytové, často i panelové domy a množství moderních rodinných domků úspěšně stírají a zakrývají původní rysy obce. Takovéto obce, zejména v zázemí větších měst, mají v současnosti minimální šance na udržení zásadních rysů svého regionálního charakteru jak v urbanistickém uspořádání, tak i v jednotlivých architektonických formách.

V množství závažných problémů týkajících se našeho venkova se výše uvedené procesy jeví jako spíše druhořadé. Máme však povinnost uchránit kulturní dědictví vepsané do charakteristických stavebních a urbanistických prvků, které mnohdy zůstaly i při změněném životním stylu a nárocích na bydlení funkční a smysluplné až do dnešní doby.

Tvář tradičních vesnic se mění, mění se i lidé, kteří zde žijí. Jsme svědky zániku a přeměny hodnot vyvíjejících se po staletí a nástupu hodnot nových, což by nás mělo vést k hlubšímu zamyšlení nad kořeny kvalitní lidové stavební tvorby, která při citlivé návaznosti na místní podmínky a při dodržování určitých typových schémat dosahovala i vynikajících kvalit výtvarných. V lidovém stavitelství se odrážejí dlouholeté zkušenosti vzcházející z hospodářských, společenských, přírodních a dalších podmínek, v nichž venkovský člověk žil.

I soudobý venkovský dům by měl přispět k zachování charakteristického rázu vesnice, rozmanitého dle jednotlivých oblastí. Nelze to samozřejmě řešit cestou nekritického obdivu památek lidové architektury, ani melancholickým a romantickým oplakáváním zanikajících starých objektů. Je třeba vystihnout to podstatné u staveb předchozích generací, neboť životní prostředí i styl se mění, člověk však ve své podstatě zůstává týž. Je nesporné, že úpravná a prosperující venkovská sídla jsou předpokladem pro další zdravý rozvoj venkova.

Je mnoho dobrých důvodů, proč se seriózně zabývat i zdánlivě tolik nadstavbovým problémem přiměřenosti venkovských staveb (obytných i výrobních) jejich okolí a krajině vůbec. Vždyť u tvorby pro městské prostředí jsou takové úvahy nedílnou součástí projektu. Ze vzájemných vztahů mezi člověkem, stavbami a krajinou vyrůstá i pocit příslušnosti k rodné obci a kraji, vytváří se povědomí domova.

Za své současné činy neseme odpovědnost do budoucnosti. Nemáme právo nechat zaniknout duchovní dědictví, jehož strážci jsme byli ustanoveni.

1.2 Cíl disertační práce

Tato disertační práce si klade za cíl :

Poukázat na dispoziční a výrazové prvky, stavební materiály a konstrukce typické pro náš venkov a určit, které z nich si i při zásadních změnách životního

stylu dvacátého století uchovaly svou funkci a tím i použitelnost pro současnou venkovskou obytnou stavbu.

Formulovat zásady pro jejich uplatnění do podoby metodické pomůcky použitelné pro stavební a projekční firmy činné v regionech, pro místní stavební úřady apod., a to jak k osvětě investora, tak pro lepší orientaci v případě nejasností například ze strany úřadu.

2 METODIKA

Z metodického hlediska práce představovala vyřešení tří úkolů. Tím prvním bylo zhodnocení funkčnosti a použitelnosti tradičních stavebních a výrazových prvků v současné venkovské obytné výstavbě. Jak určení prvků typických pro venkovský obytný dům, tak rozhodnutí, které z těchto prvků zůstávají funkční i v současnosti je do značné míry ovlivněno subjektivními faktory. Abych ve své práci vliv takových faktorů omezila na co nejmenší míru, zvolila jsem při řešení prvního úkolu následující postup.

Při určování toho co je či není typický stavební a výrazový prvek v lidové architektuře jsem vyšla ze zevrubného rozboru řešení této otázky různými autory v minulosti. Shromáždila jsem dostupná data publikovaná na toto téma v odborné literatuře, zhodnotila je v historických souvislostech a posoudila míru shody v uvádění jednotlivých charakteristik různými autory. Jako typické jsem považovala takové stavební a výrazové prvky, které prokázaly vysoký stupeň shody.

Při posuzování funkčnosti a použitelnosti takto určených prvků v současné venkovské obytné výstavbě jsem vyšla z rozboru změn úlohy současné vesnice navozených hospodářskými, sociálními a dalšími vývojovými faktory. Tento rozbor jsem založila především na posouzení relevantních dat o hospodářském a demografickém vývoji našeho venkovského prostoru a na zhodnocení trendů, které vyplývají ze statistických údajů, publikovaných odborníky v této oblasti.

Druhým metodickým úkolem bylo posouzení současného stavu venkovské zástavby a demonstrace nejčastějších negativních i pozitivních jevů souvisejících s otázkou uchování regionálního charakteru obce. Tento úkol jsem řešila výběrem dat získaných jednak vlastním sběrem, jednak z odborných publikací. Tato data uvádím převážně ve formě fotografické dokumentace vesnických obytných domů.

Třetím úkolem bylo řešení otázky uplatnění dosažených poznatků a závěrů v praxi. Zde jsem zvolila formu jednoduché metodické příručky. Takovou příručku jsem vypracovala pro prostředí slovácké vesnice a její praktickou využitelnost bych chtěla ověřit nabídnutím této orientační pomůcky například starostům venkovských obcí či místně příslušným stavebním úřadům. Jako nejvhodnější způsob prezentace se mi jeví využití existence regionálních sdružení obcí, škol obnovy venkova a agentur zabývajících příbuznými aktivitami

3 VÝSLEDKY

3.1 Tradiční rysy venkovské architektury

Každý sídelní útvar, vesnice jako město, podléhá v průběhu času změnám nedílně spjatým se změnami probíhajícími v dané společnosti. Historická vesnice byla do sebe uzavřená samostatná životní a sídelní forma, která zajišťovala téměř všechny své nezbytné životní funkce. Typickými znaky byla zemědělská produkce a těsný vztah sídla k přírodě. Obyvatelstvo bylo téměř výhradně činné v zemědělské výrobě - již před koncem 10. století měl životní způsob v našich zemích trvale zemědělský ráz a vyskytovala se zde pevná sídla. V rámci vývoje se postupně vytvářela tržní střediska, kde bylo možné směňovat zemědělské a řemeslné výrobky. V mnohých vsích bylo lze též využívat nabídky různě rozvinutých řemeslných dílen - kovář, tesař, truhlář, švec, hrnčír, pláteník apod. Pokud jde o sociální strukturu vesnice, přestože nedosahovala složitosti městské, nebyla ani v nevelkých sídlech jednolitá.

K závažnějším změnám ve struktuře venkovského obyvatelstva začíná docházet až během 19. století v souvislosti s postupující průmyslovou revolucí. Mění se i sociální složení obyvatel v souvislosti s rozvolňováním velkých rodin a hromadným odchodem mladých obyvatel do měst. Typické je i postupné přejímání městského životního stylu.

Rozvoj techniky měl zásadní vliv i na celý způsob zemědělské výroby. S rostoucím užíváním zemědělských strojů a zaváděním mechanizace i do hospodářských objektů přestaly tradiční staré budovy (obytné, hospodářské) i celé urbanistické koncepce obcí dostačovat novým požadavkům. Podobné změny se v téže době projevovaly v celé Evropě.

Od padesátých let 20. století dochází v Evropě všeobecně k silné intenzifikaci a racionalizaci zemědělské výroby spojené s poklesem počtu zemědělských středisek a růstem jejich velikosti. S tím souvisí pokles počtu aktivního zemědělského obyvatelstva a obyvatel trvale bydlících ve venkovských obcích, zvyšování vyjížděky za prací, „stárnutí vesnic“ (růst počtu obyvatel v poproduktivním věku) a v neposlední řadě chátrání stávající vesnické zástavby a narušení obrazu venkovského sídla.

Původní jednota místa bydlení a zajišťování obživy, pro vesnici charakteristická, se narušila, zemědělská výroba byla vysunuta mimo vlastní obec. Velkoplošná střediska živočišné výroby však mnohdy vedla ke zhoršení kvality životního prostředí. Změna životních podmínek změnila způsob života na vsi a přispěla ke ztrátě přímého vztahu obyvatel k půdě a krajíně, ke ztrátě intenzivního vztahu ke všemu živému.

Zvláštní kapitolou je vznik a silný růst příměstských oblastí, do kterých migruje obyvatelstvo jak z venkova, tak z měst. Jsou charakteristické pro společnost s vysokým stupněm industrializace a urbanizace.

K dalším převratným změnám došlo po roce 1989. Obyvatelstva se silně dotknul přechod od plánovaného k tržnímu hospodářství, došlo k poklesu zemědělské výroby o 10 - 50%. Hluboké politické a strukturální proměny s sebou přinesly nové problémy. Nejvýraznějšími změnami jsou změny v charakteru vlastnických vztahů, ve struktuře zemědělské výroby, přechod k samosprávě a ekonomické samostatnosti obcí. Některé stávající problémy byly změnou hospodářských podmínek ještě prohloubeny, například růst počtu venkovských obyvatel v poproduktivním věku, zhoršující se dopravní obslužnost, situace ve školství (neudržitelnost mnoha malotřídek) atd. Jako dědictví let minulých přetrvává devastace kulturních hodnot a oslabení pocitu identifikace s domovskou obcí.

Nebezpečí plynoucí ze současného vývoje však byla rozeznána a snaha o uchování kulturního dědictví vedla počátkem osmdesátých let ke vzniku hnutí „Obnova vesnice“, které se snaží motivovat venkovské obyvatele k uchování tradičních hodnot života na vesnici. Tento program se mimo jiné snaží vytvářet předpoklady pro ekonomickou samostatnost a stabilitu venkovského sídla. Základním prvkem je obrat ve filozofii řízení - místo z centra zdola z úrovně sídel a regionů. Důležitým okamžikem pro úspěch tohoto počínání je zájem venkovských obyvatel, posílení pocitu sounáležitosti a identifikace s životním prostorem.

V únoru 1995 bylo do POV zapojeno již asi 1600 obcí a přes časté obtíže nalézáme dostatek případů jeho úspěšného uvádění do života.

Na základě změny postoje k venkovu můžeme říci, že mnohé obce mají předpoklady pro úspěšný rozvoj, jehož základem je fungující místní samospráva, nemožná bez aktivní účasti obyvatel.

Vznik stálého lidského sídla v krajině těsně souvisí se způsobem obživy dané společností, v naší historii nejčastěji se zemědělskou výrobou. Dokud se lid pohyboval, neměl tvar ani velikost osady žádný zvláštní význam. Teprve pevné osídlení krajiny vedlo k utváření určité podoby osady. Skladebnou jednotku vesnice pak odedávna tvořilo obydlí zemědělce s přičleněnými hospodářskými budovami. Rodové osady vlastníci společné pozemky se postupným narůstáním a rozšiřováním měnily ve vyšší útvar, vesnici. Podoba osady i polností začala postupně nabývat určité tvárnosti, formovaly se různé typy vesnic a soustav polností - pluziny.

Jelikož základní skladebnou jednotkou každého venkovského sídla bylo obydlí zemědělce s přičleněnými hospodářskými budovami, je potřebné přiblížit též vývoj forem jednotlivého obydlí. Ty mají totiž bezprostřední vliv na utváření obrazu sídla, a to nejen v dobách historických, ale i dnes.

Z prvotních jeskynních úkrytů se vyvinulo mnoho typů obytných jam a chýší. Obývány byly buď jednou rodinou, s čímž se setkáváme například u zemnic, nebo naopak celým rodem, zde pak nalézáme velkorodové hromadné chýše. Půdorys těchto prvotních obydlí byl buďto centrální (kruh, polygon, pravoúhelník), nebo longitudinální (podélný). Jejich prostorová forma se vyvinula ve dva zřetelně odlišné stavební druhy.

Dům orientální - široký mělký dům s otevřeným průčelím a plochou střechou v pozadí pravidelného dvora obehnaného vysokou zdí. Tímto způsobem vzniká chráněné ústřední atrium, někdy celé obepnuté sloupovou kolonádou. Tato forma odpovídá teplému a slunnému podnebí. Uspořádání a výškové členění budovy podporují proudění vzduchu a zajišťují dostatek stínu. Terasy sloužily též k nočnímu spánku. Ohradní zeď okolo dvora zajišťovala vysokou míru intimity.

Dům evropský - úzká hluboká místnost s ohništěm a jediným vstupem předsíní, nejčastěji na úzké štítové straně.

Evropský typ domu se vyvinul nejspíše z jeskyně nebo zemnice. Toto předmykénské „megaron“ (v původním významu podzemní dům) přechází již v neolitu do ustáleného jednotného typu společného všem národům Evropy jako zárodek obydlí.

Oblá chýše se postupně prodlužovala a stěny se napřimovaly, časem se objevila sedlová střecha.

Postupným prodlužováním a napřimováním stěn a stropu křivočarých apsiálních chýší se v evropském prostoru vyvinul úzký hřebenový dům s předsíní na ochranu proti povětrnosti. Postupným posunem funkcí jednotlivých místností vzniká dvojdílný dům sestávající z jizby s ohništěm a ze síně.

Souběžně s tímto typem se vyskytuje též dům trojdílný, typu buď komorového nebo chlévového. Dispozice je symetrická s hlavním vstupem síní, ze které je přístupná jak jizba, tak i komora nebo chlév.

Původní jádro vlastního domu bylo postupem času na principu adice rozšiřováno do stran i do délky.

Tyto typy se staly na dlouhá staletí základní formou domu. Ostatní objekty, které se postupně přičleňovaly, sloužily téměř výhradně účelům zemědělské výroby (seníky, chlévy, stodoly, sýpky).

Dispozice zemědělské usedlosti byla určena k provozování zemědělské výroby a měla vždy minimálně tři základní články - obydlí, chlév a stodolu. Jejich uspořádání vždy vyplývalo z hospodářského provozu. Rozlišujeme uspořádání dvora nepravidelné (přírodní, hromadné, skupinové) a pravidelné.

K závažným změnám začíná docházet během 19. století v souvislosti s průmyslovou revolucí.

Především dochází ke změnám ve struktuře venkovského obyvatelstva a ve způsobu života, industrializace začíná pronikat i do zemědělství. Značná část dřevěných staveb je v tomto období nahrazována zděnými a doškovými a šindelovými krytinami krytinou pálenou.

Změněným poměrům v zemědělství přestaly staré zemědělské usedlosti vyhovovat, jejich dispozice ani dispozice obytných prostorů nemohla nadále zajistit plynulý provoz. Již od přelomu století byly prováděny mnohé úpravy a přestavby, ale přes snahy vědecké obce o vypracování a publikaci dispozičních zásad pro různě velké zemědělské usedlosti prováděli rolníci úpravy svých usedlostí raději živelně, což se pochopitelně odráželo na kvalitě dispozice i vzhledu.

Přes nepřeborné množství lokálních a regionálních forem lidského obydlí na našem venkově lze u tradiční výstavby vysledovat historicky universální společné znaky. Jedná se o :

1. Obdélný půdorys (jak u obytných, tak i u hospodářských stavení) s poměrem stran minimálně 1,5 : 1, popřípadě i protáhlejší. To osvětluje, proč krátké čtvercové půdorysy spolu s netradičním tvarem střechy působí ve vesnickém prostředí cizorodě.
2. Umístění (orientace) domu na pozemku je většinou kolmo k návsi, v některých regionech naopak podélně, vždy však takto vzniká dvůr krytý před pohledy, intimní prostor před obytnou stranou domu.
3. Sedlová střecha se sklonem nejčastěji 45°, popřípadě s polovalbami nebo geneticky starší střecha valbová. Plochá sedlová střecha, tzv. alpská, se na našem území historicky vyskytuje jen v některých částech Šumavy (Volary). Její současná oblíbenost souvisí patrně s módním vlivem úhledných a upravených venkovských staveb v sousedním Bavorsku a Rakousku.
4. Trojdílná skladba domu. Vychází z tradičního způsobu tvorby prostoru v našem (slovanském) prostředí, který spočívá v adici neboli v řazení, skládání místností k sobě, za sebou. Tento způsob vytváření vnitřního prostoru má vliv na vnější tvar a „čitelnost“ obydlí.
5. Vstup do obydlí je vždy s ní nalézající se zpravidla na středu dispozice, z ní jsou přístupné ostatní prostory domu. Z toho plyne, že u tradičních vesnických domů nikdy nenalzááme vstup ve štítě.
6. Usazení na terénu. Bývá uspořádáno tak, aby kontakt obytného patra s dvorem byl co nejpohodlnější, to jest pokud možno bez schodů.
7. Nasazení střechy je provedeno přímo na strop obytného podlaží, bez půdní nadezdívky. Ta je historicky mladší a souvisí s rozšířením použití vaznicového krovu.
8. Zápraží. Podél vstupní strany se nachází vstupní prostor chráněný přesahující střechou (asymetrie). Dokladem potřeby takového prvku jsou různé, i druhotně vzniklé, vstupní stříšky a verandy u moderních staveb.
9. Poloha komína. Vyplývá z umístění kuchyně ve středu dispozice, tedy se nalézal na střešní ploše odvrácené od vstupní strany, blízko hřebene. Rozhodně nikdy u okapu či ve štítě.
10. Druhý trakt. Vznikal postupným rozšiřováním obytných prostor a působil ve štítě mírnou asymetrií.

Zohlednění si zaslouhují též charakteristické regionální rysy, samozřejmě vždy ještě s přihlédnutím ke konkrétní situaci na parcele a v okolí staveniště (náves, v historické památkové zóně, na okraji obce, mezi novostavbami apod.).

Zodpovědný přístup k projekci a výstavbě vyžaduje ujasnit si typologicky výrazné a zásadní rysy regionálního vzhledu vesnické architektury a není hanbou ani degradací autora použít i u novostaveb principy a prvky lokální stavební kultury ověřené tradicí a staletými užívání.

Je ovšem nutno posoudit, zda jsou ve své podstatě dodnes funkční a zda jsou přínosem pro kvalitu bydlení, aby nedocházelo k šablonovitému napodobování staveb z muzejí lidové architektury.

Základní typy lidového domu jsou určovány především svou konstrukcí a materiálem. V jejich klasifikaci se naprostá většina odborných publikací shoduje. Nepopíratelné je též, že domy určitého typu jsou do jisté míry sdružovány do určitých oblastí. Ve vymezování hranic a rozsahu těchto oblastí však u jednotlivých autorů shoda nepanuje. Převzala jsem tedy toto vymezení z publikace A.Knoppa „Stavby a krajina mají svůj řád“, neboť je považuji za nejsystematičtější a dostatečně podrobné. Jedná se o následující oblasti : Střední Čechy, Jižní Čechy, Západní Čechy, Severozápadní pohraničí (povodí Ohře a Bílíny), Severní Čechy, Východní Čechy, Horácko, Jižní Morava, Slovácko, Haná, Valašsko, Těšínské Slezsko, Opavské Slezsko, Jesenicko.

Disertační práce obsahuje stručný slovní popis základních charakteristik jednotlivých oblastí lidové architektury doplněný obrazovou částí.

Při projekci novostavby či úprav rodinného domu do vesnického prostředí lze pro jednotlivé oblasti lidové architektury orientačně vyčlenit charakteristické rysy jednotlivých regionů, které by rozhodně neměly být opomíjeny a projektant by se měl pokusit o jejich tvarový přepis do moderního jazyka. Jedná se zde samozřejmě o prvky, které si dodnes zachovaly funkčnost a mohou být významným přínosem pro kvalitu bydlení na vesnici.

3.2 Odhad funkčnosti a použitelnosti tradičních venkovských rysů pro současnost

3.2.1 Problémy a šance naší vesnice k roku 1999

Postupným vývojem se mnohé venkovské obce na území současné ČR dostaly do situace, kterou lze souhrnně označit jako „ boj o zachování existence“. Ani ty životaschopnější však nebyly ušetřeny negativních dopadů bouřlivého vývoje v průběhu dvacátého století.

Ačkoliv jsou problémy našeho venkova navzájem provázané, lze je orientačně rozčlenit do několika skupin.

narušená ekologická stabilita krajiny
zhoršené životní prostředí, kontaminace půdy, vody a vzduchu

nedostatek finančního kapitálu, snižování úrovně vybavenosti a obsluhy území
nedostatek pracovních příležitostí
nedořešená legislativa a nevyjasněné majetkoprávní poměry
nedostatečná agrární politika
vyšší míra nezaměstnanosti
nízká mobilita obyvatel

vylidňování venkova - stárnutí obcí
snižování zájmu obyvatel o dění v obci
slábnutí povědomí sounáležitosti, kulturní tvořivosti a samovolného společenství
života vesnických komunit

rozpad stávajícího bytového fondu a ztráta stavební kultury
devastace kulturních hodnot vůbec - častá celkově slabá architektonická
a urbanistická úroveň sídel

Ani tato hrozivě vyhlížející přehlídka problémů však nezavdává příčinu k tvrzení, že životu na našich vesnicích je odzvoněno. Venkov, vesnické prostředí a s ním spojené odlišnosti životního stylu mohou totiž do budoucnosti nabídnout prostor pro zachování a rozvoj významných hodnot života lidské společnosti.

Kromě jiného lze velmi pozitivně hodnotit tyto skutečnosti :

těsné sepětí bydliště s živou přírodou
větší a snazší dostupnost volné krajiny, případně i rekreačně upraveného území

nižší ceny nemovitostí ve srovnání s většími městy a okraji velkých aglomerací

vyšší komfort a míra intimity bydlení ve vlastním domě
vyšší nezávislost a možnosti rozvoje jedince v rámci bydliště (dům, pozemek)

větší sociální kontrola (možno vnímat negativně) a možnosti intenzivních společenských vztahů v rámci přehlednější prostorové jednotky
možnost hodnotného využití času v případě penzionování, popřípadě i v nezaměstnanosti

vyšší přehlednost obce jako prostorové jednotky, s tím souvisí lepší orientace a možnost identifikace s místem bydliště

Pro nalezení cest k řešení výše zmíněných problémových okruhů je třeba se intenzivně zabývat nejen situací klíčové aktivity venkova - zemědělství, ale též ostatními aktivitami, které lze v daném prostoru rozvíjet.

3.2.2 Čím jsou a budou vesnická sídla v krajině

Stav krajiny a její životaschopnost má velký význam pro celou společnost. Pro obyvatele měst je prostorem pro rekreaci a regeneraci sil a pro vlastní obyvatele venkova je trvalým životním prostorem. V posledních letech se venkov větší měrou dostává do centra pozornosti veřejnosti i vládních činitelů. Stoupá chápání venkova v jeho celistvosti, především jeho mimovýrobních funkcí, tj. funkce krajinotvorné, ekologické, sociální, kulturní apod.

Životaschopnost krajiny samozřejmě neoddelitelně souvisí s její produkční schopností, ale ani zde nelze pohled redukovat pouze na rostlinnou a živočišnou výrobu, popřípadě ještě přímé zpracování produkce. V širších souvislostech vzniká v ekonomice státu tzv. agrokomples, zahrnující nejen prvovýrobce zemědělských produktů, potravinářské a stravovací provozy, ale též například část strojírenských a chemických provozů. V neposlední řadě poskytuje venkovská krajina životní prostředí pro cca 40,5% obyvatel ČR.

Při všech úvahách směřujících k obnově venkova je třeba mít na zřeteli proč, k čemu, pro koho, s kým a prostřednictvím koho se bude obnova a revitalizace vesnice provádět, co je to vesnice dnes a čím mají být vesnice zítra. Budou snad sídly sloužícími výhradně jako výrobní střediska zemědělské výroby, místy pro přenocování občanů vyjíždějících za prací, živými přírodními muzeji naplněnými lidmi, zvířaty a dekorativní zelení či útočišti pro znavené obyvatele měst, víkendové výletníky a nostalgické turisty? Čím vším mohou a mají být vesnice 3. tisíciletí, to ve zkratce naznačují následující hesla.

Vesnická sídla v krajině - prvek schopný přispět k zachování ekologické stability

Veškeré zásahy do krajiny s sebou obvykle nesou nenávratné změny životního prostředí, ať už v měřítku lokálním či globálním. V průběhu dvacátého století byla venkovská krajina v celoevropském měřítku postupně degradována na agroindustriální výrobní prostředí.

Vesnická sídla byla odjakživa nedílnou součástí krajiny, proto je jen přirozené, že pro jejich plánování je třeba mít na zřeteli všechna hlediska pro ochranu přírody. Při správném a dostatečném vybavení sídla zelení, při zachování prostupnosti obce pro drobné živočichy a při obnovení a zachování dostupnosti a průchodnosti volné krajiny v okolí se mohou malá venkovská sídla stát, ač se to zdá možná absurdní, i stabilizačním prvkem v síti biokoridorů systémů ekologické stability.

I sám člověk jako živočišný druh, ač se zdá vytržen a povýšen nad běžný koloběh života v přírodě, je nedílnou součástí biologických společenstev a destrukčními zásahy do kulturní krajiny likviduje i část vlastní společenské struktury. Otázky zachování ekologické stability krajiny nejsou tedy jen záležitostí úzkého okruhu radikálních ochránců přírody, ale dotýkají se velmi těsně i budoucnosti celospolečenského vývoje nejen v naší zemi.

Vesnická sídla v krajině - centra zemědělské výroby

Zemědělská výroba je základní podmínkou existence současné civilizované společnosti, proto zemědělský sektor se svou výrobní funkcí zůstane nadále velmi významnou součástí naší krajiny. Důležité je chápat půdu jako přírodní zdroj ohrožený nevratným poškozením a podle toho s ní též zacházet. Přijímat opatření k její ochraně a podporovat propojení zemědělství s mimoprodukčními funkcemi kulturní krajiny. Je potřeba podporovat nejen podniky orientované čistě na zemědělskou výrobu, ale zejména ty, u nichž je zemědělský provoz doplněn jinou výrobou, či ty, u nichž je zemědělská produkce doplňkem některé jiné činnosti.

Počet pracujících v zemědělství v ČR mezi lety 1989 - 1996 klesl o 60% , ladem leží 80 000 ha orné půdy a přes 400 000 ha luk a pastvin je využíváno extenzivně .

Vzhledem k plánovanému začlenění České republiky do Evropské unie je budoucí vývoj našeho zemědělství nutno vidět v přímých souvislostech s vývojem zemědělské politiky EU. Evropské zemědělství se nachází v těžké krizi. GATT-kolo v roce 1993 podřídilo pravidla hry svobodnému světovému obchodu, přičemž si musí vzájemně konkurovat přírodu ničící a přírodě blízké výrobní postupy. Ceny placené výrobcům rychle klesjí a umožňují pouze velkým podnikům v příznivé poloze krýt výrobní náklady.

Představy o dalším vývoji společné agrární politiky jsou mezi zúčastněnými (členské státy, komise, zemědělské svazy atd.) nevyjasněné a především značně rozporné. Rozvinutý stát nepotřebuje více než 2% rolníků při dosavadním modelu intenzivního velkoplošného monokulturního pěstování . To je přístup klasických ekonomů hlavního proudu. Ale již během dvou generací se projevuje labilnost (ekologická neúnosnost) těchto systémů, což vede k růstu obrátů k zemědělsko ekologickým programům.

K celkovému a trvalému rozvoji venkova neodmyslitelně patří rolnické zemědělství. Podílí se na utváření a zachování kulturní krajiny, rozvoji venkova - má vliv na nabídku pracovních příležitostí, rozkvět některých živností, na existenci mnoha občanských aktivit. Má větší šanci být ekologicky vhodným způsobem obhospodařování a dovoluje praktikovat praktickou spoluzodpovědnost.

Z hlediska času a nástrojů jsou jen dvě alternativy. K časovému hledisku - buď budeme ke korekturám přinuceni přírodními katastrofami nebo budeme tak inteligentní, že provedeme korektury na základě vlastního pochopení. K nástrojům - buď prostřednictvím tlaku a kontrol nebo tím, že tržní hospodářství usměrníme politickými rámcovými podmínkami a podněty. To je cesta ekosociálního tržního

hospodářství. Ekosociální konvence evropské agrární politiky byla vypracována Ekosociálním forem Dolního Alteichu a k diskusi předložena v únoru 1996 J.Rieglerem, H.W.Poppem, H.Kroll-Schlueterem a dalšími.

Vesnická sídla v krajině - prostor pro volný čas a rekreaci

Možnosti, které krajina skýtá k vyplnění volného času, jsou využívány již od nepaměti. Turistika na venkově přispívá ke krajinotvorbě, respektuje přirozené přírodní a životní prostředí, sleduje návrat člověka k přírodě, umožňuje objevovat místní krásy a tradice a popularizovat je navenek, představuje spojení služeb cestovního ruchu se zemědělským prostředím, stimuluje rozvoj dalších podnikatelských aktivit. Lze vyčlenit dvě formy takovéto turistiky, jednak ubytování v soukromí jako dodatečný příjem k zemědělské činnosti, jednak provozování veřejných ubytovacích zařízení. Zkušenost z řady zemí (Irsko, Rakousko, Španělsko, Řecko, Itálie) svědčí o tom, že turistika dokáže "nabudit" ostatní odvětví národního hospodářství, respektive vyvolat ekonomické oživení celých regionů.

Vesnická turistika je forma cestovního ruchu, jejíž aktivity jsou bezprostředně spjaté s přírodou, krajinou a venkovským prostředím. Její zvláštnost spočívá v decentralizaci ubytovacích zařízení, což umožňuje rozmělnit četnost turistů a eliminovat tak negativní dopady nesené organizovanou střediskovou turistikou (vysoká a sezonní koncentrace turistů, devastace krajiny). Dává příležitost individuálním aktivitám jak při nabídce produktu cestovního ruchu, tak při jeho realizaci.

Aktuální situace je však od teorií poněkud odlišná. Po ambiciózních plánech na turistické využití venkova z porevolučních let (1989 ...) přichází v poslední době k vystřízlivění. Hlavních příčin malého úspěchu venkovské turistiky je několik

Tento způsob trávení volna preferuje stále stejný, v podstatě nepřiliš početný, fragment společnosti, rodiny s dětmi, starší lidé, turisté méně nároční, sportovně či individualisticky založení. Ve své současné podobě nemůže venkovská turistika přitáhnout výrazně větší počet zájemců, ale i do budoucna je potřeba počítat, že půjde o specifický druh rekreace pro největšinou část společnosti.

Provozovatelé agroturistiky a vesnické turistiky svou nabídku nepřizpůsobili vesnickému prostředí, ale formulovali ji jako v turisticky zavedených centrech, kde je většinou sezonní a monotematická, vyplývající z mimořádnosti toho kterého místa - lyžařský areál, termální lázně, památková rezervace s kulturním programem a podobně, a kromě ubytování a stravy nenabídlí jiný program.

Cenová hladina se orientovala podle cen v zavedených centrech turistického ruchu a nebo podle toho, že půjde o hlavní zdroj obživy. Tyto kalkulace se však neosvědčily ani v zemích, kde je agroturistika úspěšně provozována již dlouhou dobu.

Služby se orientovaly na delší pobyty bez úvahy, zda místní nabídka může programově pokrýt celý kalkulovaný časový úsek. Větší přitažlivost by venkovská

turistika mohla získat třeba rozšířením nabídky o různé typy programu dle počasí a roční doby včetně přesunů s krátkodobými pobyty na několika místech, případně též o kulturní zpestření (zajistit vstupenky a příp. přesun do divadla či na různé kulturní akce i ve vzdálenějším okolí). To ovšem předpokládá kvalitní spolupráci obcí a podnikatelů na různých úrovních včetně členství v rozličných svazech a sdruženích .

Vesnická sídla v krajině - prostor pro bydlení

Ve své podstatě jsou malá sídla v krajině kolébkou dnešní civilizace na našem území. Původní model jednoty místa bydlení a zajišťování obživy byl v průběhu vývoje opuštěn, avšak i v současném venkovském prostředí je nadále vnímán jako přirozený.

V situaci, kdy zemědělská výroba zaměstnává nejvýše 4 % ekonomicky aktivního obyvatelstva, nastupuje o to výrazněji vesnice jako především obytný útvar. Tato funkce vesnice nebyla v uplynulých padesáti letech příliš zohledňována či zdůrazňována. V popředí stála vesnice jako produkční prostředí pro zajištění obyvatelstva potravinami a synonymem obyvatele venkova byl družstevní zemědělec. Důvody pro migraci do venkovských obcí , kromě zaměstnání v zemědělství a případně bytové nouze mladých rodin, většinou nebyly .

Svým bytovým fondem se venkov výrazně odlišuje od měst, převažují tu rodinné domy, významnou měrou zemědělské usedlosti. Stáří obytných staveb ve venkovských obcích je velké, z doby před rokem 1920 pochází 38,8% trvale obydlených bytů oproti 21,6% v zemi .

Jaká je současná situace v rozmístění bytového fondu ve městech a na venkově, je neznámo. Běžná statistika nesleduje alokaci dokončovaných nebo zahajovaných staveb bytů do úrovně obcí. Navíc neznáme ani objem úbytků bytového fondu, a to dokonce ani v celostátním měřítku.

Současný demografický vývoj ČR je po roce 1989 charakterizován snižováním přirozené reprodukce obyvatel a od roku 1994 vede k absolutnímu úbytku obyvatel. Druhou výraznou charakteristikou je zastavení vylidňování venkova migrací.

Pokud jde o otázku potřebnosti nové bytové výstavby, venkov ztrácí své obyvatelstvo v celé Evropě. Důvody tkví především ve snížené potřebě pracovních sil v zemědělství. Protisměrně pak působí tendence bydlet především mimo velká města, mít vlastní domek a přitom pracovat ve městě. To vše je umožněno a provázáno též zvyšováním osobní automobilizace. U nás poslední čísla ukazují zajímavou skutečnost. Celkový nepříznivý přirozený vývoj, klesání porodnosti, je na venkově mírnější než ve městech.

Vezmeme-li do úvahy všechna dostupná fakta, docházíme k závěru, že rozhodujícím činitelem pro objem a intenzitu migrace je územní rozmístění nabídky bytů. Migrace nezaměstnaných za pracovními příležitostmi nabízenými ve

vzdálenějších územích je nepatrná, jejímu rozvinutí brání bytová situace. Migrační přírůstek malých obcí se týká pouze území ve spádových zázemích velkých měst. Důvodem změny migrační orientace v devadesátých letech není záměrná volba zdravého a klidného prostředí na venkově. Reálnější a bezprostřednější příčinou je stále rozsah a struktura bytové výstavby. Velká města, v nichž skončila nebo byla omezena výstavba velkokapacitních sídlišť, dostupné bydlení nenabízejí, naopak ve vesnicích a malých městech individuální bytová výstavba pokračuje nebo i zesílila. Kromě výše jmenovaných skupin zajímavějších se o bydlení na vsi a jejich důvodů je však nutno mít na zřeteli též samostatně hospodařící zemědělce a jejich nároky a požadavky na bydlení v rámci jejich živnosti.

3.2.3 Posouzení životaschopnosti základních rysů tradičního venkovského domu

Jak již bylo podotknuto, není úmyslem této práce vyžadovat repliky historických staveb lidové architektury v našem vesnickém prostředí. Proto je potřeba posoudit hlavní rysy historického venkovského domu ve světle současných nároků na bydlení v rodinném domě.

1. Obdélný půdorys.

Tento tvar vychází z tradiční skladby vnitřních prostor domu (dvojdílný, trojdílný). Vzhledem k historickému životnímu stylu a slovanskému principu adiční tvorby vnitřního prostoru je nanejvýš logický. Dnes, kdy je životní situace radikálně odlišná a řídí se individuálními požadavky stavebníka, neplynou z tohoto uspořádání provozně žádné zvláštní výhody, snad jen pokud by to vyplývalo ze situace na stavebním pozemku. Je však nanejvýš doporučeníhodný, neboť se z něj odvozují další skutečnosti příznivé pro výraz domu a ulice - výrazné odlišení vstupní fasády od ostatních, možnost situovat dům štítově či okapově, jednoznačně z něj vyplývá užití sedlové nebo polovalbové střechy.

2. Umístění domu na parcele.

Současná praxe obvykle umísťuje čtvercový půdorys domu na střed pozemku. Důsledkem bývá následné chaotické obestavování domu kůlničkami a přístavky, přístřešky a králíkárnami. Okenní otvory obytných místností na všech fasádách si takové postavení vynucují kvůli odstupu od sousedů. Taktéž mizí jasně definovatelná předzahrádka a intimní část dvora.

Užití starého způsobu situování stavby na pozemku, ať už štítem či okapem do ulice, umožňuje vytvoření intimního prostředí vnitřního dvora (pohledově chráněného), stejně tak i nenásilné napojení dalších, i hospodářských částí k domu. Tyto potom nehyzdí veřejné prostory. Orientace obytných místností k nádvoří a návesní (ulicové) straně dovoluje provádět naprosté minimum oken podružného významu do sousedova dvora.

3. Tvar střechy.

Střecha sedlová a polovalbová versus střecha plochá a stanová. V našich klimatických podmínkách a při obvyklé kvalitě provedení se ploché střechy jeví jako podstatně rizikovější z hlediska zatékání apod. Její údržba není méně náročná, než údržba střechy sedlové. Střecha stanová a její užití vyplývá z dříve často oblíbeného čtvercového půdorysu domu. Není však výrazně ekonomicky výhodnější než střecha sedlová a navíc skýtá méně místa v podkroví (skladování, rozšíření bytových prostor).

4. Trojdílný půdorys.

Vychází z archaického životního stylu. Adiční princip v nás přetrvává dodnes jako stereotyp. Pro srovnání u Skandinávských a Germánských národů je obvyklá skladba hala s připojeným okruhem malých prostorů.

Je pravda, že trojdílné uspořádání domu mělo určující vliv na vzhled domu, jeho vnější tvar. Rigidní trvání na zachování tohoto principu u novostaveb venkovských domů však v dnešní době postrádá opodstatnění.

5. Vstup síní na středu okapové strany.

Vyplýval z tradiční tvorby vnitřních prostor domu a z provozu v něm. Pro jeho užití platí totéž, co pro bod 4. Je však vhodné vyvarovat se vstupu ze štítu, který má obvykle za následek různá křečovité působící závětrří a přístřešky proti povětrnosti. Štít bez vstupu, jen s okenními otvory, má i ve vysoce současném a moderním provedení výraznou schopnost přispět k zachování historické kontinuity. Proto umístění vstupu na stranu okapovou považují za nesporně vhodnější, než umístění dveří do štítu.

6. Usazení na terénu.

Pracovní provoz v dobách historických vyžadoval časté přecházení z domu ven a zpět. Vyhýbal se tedy všem komplikacím, k nimž schody bezesporu patří. Současná praxe vysunutí obytného podlaží o půl až celé patro nad terén má za následek různě strmá a výtvarně pojednaná schodiště. Patrně se přestává myslet na uživatele. Problémy nastávají ve chvíli snášení kočárku a miminka dolů, pádů batolat, dětí i dospělých na vlhkém či namrzlém povrchu a končí uvězněním starého člověka v domě. V době, kdy se hrozba stárnutí společnosti začíná naplňovat, začíná tento bod vyžadovat zvýšenou pozornost.

7. Nasazení střechy.

Trvat na důsledném nasazení střechy přímo na rovinu stropu obytného podlaží považují za irelevantní. Postupnou změnou potřeb se vyvinul současný způsob řešení, a to převážně s půdní nadezdívkou. Pro venkovské prostředí je rozhodně vhodnější půdní nadezdívka s obytným podkrovím, než třípodlažní paláce se

stanovou střechou. Kromě toho je sýpkové polopatro pro některé oblasti lidového stavitelství přímo charakteristické.

8. Kryté zápraží.

Přesah střechy podél celé strany dvora jednak chrání nádvorní (nebo vstupní) stranu před prudkým deštěm či sluncem, jednak dovoluje vytvořit v klimaticky drsnějších podmínkách přirozenou současnou variantu podsíně. Taktéž umožňuje částečně chráněný pohyb venku například směrem k hospodářským částem. Dokladem potřebnosti podobného prvku je existence různých, často následně vzniklých, verand a stříšek nad vstupy. Jejich architektonická úroveň je ovšem mnohdy nevalná a harmonickému vzhledu domu spíše ubližuje.

9. Poloha komína.

Požadavek na striktní dodržování tradičního umístění komína považují za irelevantní. Pouze je vhodné vyvarovat se jeho umístění přímo do štítu, blízko okraje střechy nebo výrazně do veřejných prostorů, neboť toto provedení je vnímáno jako rušivý cizorodý prvek.

10. Existence druhého traktu.

Opravňuje k užití mírné asymetrie ve štítě. Není třeba se násilně nutit do přísně symetrických tvarů, jestliže potřeba vnitřních prostorů je jiná. Tento princip rozšiřování obytné plochy je možno dokonce plánovitě využít při koncepci tzv. rostoucího domu.

3.2.4 Stavební materiály a konstrukce

Z pohledu užívaných stavebních materiálů a konstrukcí je naše území velmi zajímavé, neboť tvoří jakési styčné pásmo všech hlavních evropských stavitelských tradic. Kromě velké oblasti domu dřevěného roubeného, která pokrývá převážnou většinu rozlohy Čech a části Moravy, a domu hliněného, který nalézáme zejména v nížinných oblastech Pomoraví a Podunají, k nám od severozápadu proniká dům hrázděný a na některých místech Šumavy i roubený jednotný dům alpského typu. V oblastech, kde lesní plochy rychle ustoupily zemědělské půdě, byl jako stavební materiál ve významné míře užíván kámen. Jde zejména o Poohří, Slánsko a místy jihozápadní Čechy.

Během devatenáctého století se ve venkovském stavitelství stále více uplatňují pálené cihly, které postupně vytlačily ostatní materiály jak u obytných, tak u většiny hospodářských staveb.

Vzhledem k předchozímu vývoji v oblasti stavebních materiálů a konstrukcí by bylo absurdní trvat na návratu o dvě až tři století zpět a vyžadovat na venkově kopie historických staveb. Současná nabídka stavebních materiálů je nesmírně široká a pokus o encyklopedický výčet materiálů vhodných do venkovského prostředí by

nás nejspíše zavedl na scestí. Lze pouze doporučit, kterých materiálů se pro venkovské prostředí vyvarovat a jakým způsobem některé specifické materiály používat.

Osobně se přimlouvám za používání tradičních materiálů jako jsou vápenné omítky a malby. Vycházejí z tradice omítek jílových a vápenných. Vápenné omítky bývaly často jemně tónovány přírodními barvivy. Je pro ně charakteristický světlý, měkce působící povrch v porovnání s šedavou a hrubou strukturou tvrdých škrabaných omítek. Je pravda, že tyto se nemusí po čase znova bílit, ale také se zanášejí prachem a ztrácejí svěží vzhled.

Ostych před užitím barvy na fasádě může sice u neobratných projektantů či stavebníků zabránit mnohým „katastrofám“, ale netřeba se barevnosti fasád zcela vzdávat, zvláště tam, kde to vyplývá z místních zvyklostí.

Obklady je vhodné provádět ze dřeva nebo kamene, obkládáme-li dřevem štít, pak je rozhodně vhodnější klást desky svisle, nikoli vodorovně. K obkladům jsou rovněž nevhodné lesklé pestrobarevné kachličky nebo plasty.

Výsledkem snahy by měla být jednoduchá kombinace materiálů a tvarů.

Z hlediska provozu uvnitř obydlí a na přiléhajícím pozemku se venkovský dům od městského liší poněkud jinými nároky na některé místnosti a plochy :

Zádveří. Pokud není odděleně řešen hospodářský vstup, slouží kromě odkládání svrchního ošacení, deštníků, kočárků atp. i k odkládání (znečištěného) pracovního oděvu a obuvi.

Kuchyně. Obytná s jídelním koutem nebo alespoň přímo propojená s jídelnou, obvykle vybavená i pohovkou, slouží často i k odbavování rychlých sousedských návštěv.

Obývací pokoj. Jeho existence, rozměry a vybavení jsou určeny mírou a způsobem využívání obytné kuchyně (kdysi tzv. parádní pokoj).

Místnost pro domácí práce. V případě neexistence černé kuchyně slouží i ke zpracovávání ovoce, zeleniny, popřípadě i masa z domácích zabíjaček.

Koupelna. Výrazná je její potřeba u hospodářské části stavení, blízko vstupu. Vytváří tak hygienický filtr, kde je možno se zbavit znečištěných šatů. Samozřejmě, že je vhodné umístit ještě jednu u ložnic.

Hospodářský vstup. Je dobré, souvisí-li s černou kuchyní.

Černá kuchyně. Vhodná je tam, kde je zájem o malé domácí hospodářství či provoz sadu a zelinářské zahrady. Může být umístěna i v některé části hospodářské budovy.

Skladovací prostory pro ovoce, zeleninu, víno z vlastní výroby apod. U většího hospodářství je vhodnější umístit lednice a mraznice do zvláštní místnosti.

Hospodářské objekty. Jedná se o dílny pro různé opravy, sklady, skleníky, chlévy apod.

Světlnička, výměnek. Častější než ve městě je blízké soužití více generací. Je vhodné mít v domě místnost - samostatný pokoj užívaný jako pracovna či pro hosta apod., který lze v případě potřeby snadno přeměnit na výměnek či pokoj pro dospělé dítě.

3.2.5 Shrnutí

Základní vlastností naší krajiny a s ní spojených venkovských sídel je rozmanitost. A to jak v oblasti funkční - bydlení, výroba, rekreace, tak v oblasti estetické. Tato rozmanitost byla v průběhu posledních asi sta let citelně narušena, ve druhé polovině dvacátého století byla dokonce záměrně rozbíjena. Následky jsou čitelné již dnes, v posledním desetiletí 20.století. Proto úkolem do 3.tisíciletí by mělo být právě navrácení rozmanitosti do života našich vesnic, aby se opět mohly stát živým pramenem pozitivních hodnot pro život celé společnosti.

Je to úkol nesmírně rozsáhlý , zasahující všechny oblasti společenských aktivit. Bude potřeba podniknout mnoho dílčích kroků, formulovat a prosazovat mnoho zásad. Některé z nich jsou zjevné již nyní, například:

Zlepšovat úroveň životního prostředí na základě kvalitní nadregionální (i celoevropské) ekologické politiky .

Zachovat zemědělství jako stabilizující prvek venkovského prostoru při podpoře forem nedevastujících životní prostředí.

Hledat kromě zemědělství i další aktivity , které by podpořily zdravý vývoj venkovských obcí a okolní krajiny.

Respektovat a rozvíjet specifické rysy a kulturní hodnoty venkovského životního prostoru.

Zlepšovat podmínky pro bydlení na venkově tak, aby se ve srovnání s městem stalo sice rovnocennou, ale odlišnou formou bydlení.

Pro formování zejména nové obytné výstavby na vesnici lze doporučit zohlednění následujících hledisek. Tato se zakládají na těch tradičních prvcích ověřených dějinami bydlení, které lze nenásilně a smysluplně převést do moderního tvarosloví.

Obdélný půdorys orientovaný štítově či okapově. Dům je situován blíže k uličnímu okraji parcely než do středu, již předem je vymezen způsob připojení hospodářských budov a přístěnků pro případný zájem o malé domácí hospodářství.

Omezení podlažnosti rodinného domu, vhodné je jedno podlaží s podkrovním polopatrem. Výšku hřebene a okapu lze závazně stanovit dle místních stavebních zvyklostí.

Střecha sedlová, polovalbová či valbová se sklonem neodchylujícím se příliš od 45°. Vstup do domu chráněn krytým zápražím nebo podsíní, situován z okapové strany, nikdy ze štítu.

Možnost existence druhého traktu a z ní plynoucí možnost uplatnění mírné asymetrie ve štítě.

Barevné a materiálové řešení fasády a střechy střízlivé v množství použitých materiálů a ohleduplné k místním zvyklostem v užívání barev.

Při začleňování do stávající urbanistické struktury respektovat charakter okolního prostorového uspořádání.

U nově vytvářených urbanistických celků cíleně budovat čitelný uliční prostor a podporovat tvorbu prostorů výrazně obecního, společného a společenství podporujícího charakteru.

3.3 Návrh metodické pomůcky pro praxi - Venkovský dům na Slovácku

3.3.1 Tradiční východiska

Slovácko, nebo také Moravské Slovácko či Moravské Slovensko se rozkládá v jihovýchodní části Moravy. Zabírá nížinné oblasti Dolnomoravského úvalu až po západní výběžky Ždánického lesa (Dolňácko) a část Bílých Karpat až po luhačovické Zálesí (Hornácko, Moravské Kopanice). Ještě v nedávné minulosti se tato oblast vyznačovala řadou drobných architektonických odlišností v rámci jednotlivých menších etnografických celků.

Badatelé v oblasti lidové kultury docházejí stále přesvědčivěji k závěru, že regionální vlastnosti byly čím dále do minulosti méně výrazné. Větší odlišnosti lze předpokládat patrně až koncem středověku. Stanovení lokálních forem lidového domu tak naráží na nejednotnost kritérií a na společenskohospodářskou a dobovou podmíněnost stavebních projevů. Jako nejvhodnější k danému účelu se jeví časový úsek konce 19. a počátku 20. století, z něhož se dochoval dostatek památek lidové stavební kultury. Jde převážně o domy středních rolníků, kteří byli ve vesnickém prostředí nositeli typických regionálních projevů.

Tradiční, historické vesnice na Slovácku se vyznačují převážně soustředěným půdorysem silnicového, ulicového a návesního typu. Usedlosti jsou ponejvíce řazeny těsně vedle sebe. Svým půdorysem navazují na oblast středního Podunají.

Jednotlivé stavby lidové architektury jsou založeny na jediném základním tvaru, hranolu vodorovně protáhlém, na němž spočívá střecha. Geneticky starší je střecha valbová, mladší a během posledních přibližně 150 let jednoznačně získávající převahu je střecha sedlová s tvrdou, nespalnou krytinou. Obvyklý sklon je 45°.

Spolu s Hanou je Slovácko patrně centrální oblastí okapové orientace, a to již od středověku. Z hlediska rozšíření půdorysných typů bylo Slovácko nejjednodušším územím, převažoval trojdílný komorový dům, buď hliněný nebo i roubený. Dům byl přízemní, ale výjimkou nebylo ani komorové polopatro nad celým nebo jen částí půdorysu. Neobvyklé nejsou ani dvojdomy.

Slovácký dům se neostýchá barev, kombinuje světlou či barevnou ličku s tmavou podrovnávkou. Nemalá pozornost je též věnována malovanému ornamentu na fasádě. Omítky působí světle, jasně a měkce, nejčastěji jsou vápenné. Vstup do domu je chráněn zvláštním výstupkem, žudrem.

Obvyklá je květinová předzahrádka.

3.3.2 Zásady pro novou výstavbu

Při urbanistickém řešení stojíme většinou před jednou ze dvou základních situací. Jde buďto o doplnění stavební proluky jednotlivou stavbou, často v historickém jádru obce, na návsi a podobně. Zde je zcela na místě plně respektovat okolní urbanistickou situaci, ať už se jedná o zástavbu okapovou nebo štítovou, a to bez ohledu na další formování stavby v detailech.

Nebo jde o izolovanou, nejčastěji však ve skupině plánovanou stavbu na okraji sídla nebo v určité obci vymezené lokalitě. Důsledné trvání na sevřené výstavbě okapového, případně štítového typu domu je v dnešní době neopodstatněné, i když v mnoha případech doporučeníhodné.

Pro vznik čitelné urbanistické struktury a zřetelného uličního prostoru je potřeba volit koncepcí blízké místnímu tradičnímu stavebnímu způsobu. Lze toho dosáhnout i za pomoci různých typů ohradních zídek, situováním garáží či hospodářských budov a technických přístavků.

Vhodné je též rozmístit stavby v území v duchu tzv. „sousedského bydlení“, které nevede k izolaci jednotlivých domácností, ale naopak podporuje sociální kontakty, svou formací vede sousedy k setkávání, vytváří prostor pro vzájemnou krátkodobou i delší komunikaci (zvl. maminky s dětmi, penzisté). Příklad takového rozmístění rodinných domků je uveden v obrazové příloze.

Jako obecně platný model slováckého domu, dovolující ve vysoké míře ztvárnění dle přání uživatele, moderních požadavků na bydlení nebo místní tradice může sloužit následující popis :

Dům ve tvaru ležícího kvádrů se sedlovou střechou ve sklonu okolo 45° se vstupem z okapové strany, ať již z ulice nebo ze dvora. Alespoň opticky vytváří v urbanistické kompozici dojem čitelného souvislého uličního prostoru. Výškou hřebene nepřevyšuje výrazně dvě podlaží, do uličního prostoru neuplatňuje ani

balkon, ani arkýř. Tvar oken je svisle obdélný, vhodné je členění alespoň půlením okenního otvoru. Fasáda se neostýchá barevného provedení, vhodná je květinová předzahrádka.

Jedná se o popis schematický, nepřiliš názorný. V obrazové příloze je doplněn příklady vesnické zástavby z oblasti Slovácka s komentářem, vztahujícím se k vhodnosti či nevhodnosti těchto staveb z hlediska regionálních charakteristik.

4 DISKUSE

Zamyslíme-li se nad ústředním motivem disertační práce, nabízí se přirozeně otázka, zda nabízet pomoc při záchraně, uchování regionálního charakteru našich venkovských obcí je vůbec smysluplné, zda není vhodnější svěřit vše přirozenému vývoji (trh vše vyřeší) či naopak nestanovit přísná a jednoznačná pravidla pro vesnice od "x" obyvatel níže.

Koneckonců, podíváme-li se do Evropy, zjistíme, že situace je v různých zemích různá. Ve Francii došlo téměř k naprostému vylidnění venkova a společnost zaujímá postoj zhruba v duchu poznámky "nu což, vesnice je pryč, alespoň zbyde větší kus celistvé krajiny". Naproti tomu ve Švýcarsku, Německu a Rakousku se daří, byť v pozmeněné podobě, život vesnic udržet a nějakým způsobem i rozvíjet. Klíčovým momentem je pravděpodobně obecná vůle a zájem na celé věci.

Za svého pobytu na Fakultě architektury TU Kaiserslautern, BRD jsem strávila dva semestry na ústavu Plánování obnovy a rozvoje venkovských sídel. I zde jsme se potýkali s problematikou nových obytných částí vesnic, vystavěných na okraji obcí z moderních, regionální tradici neodpovídajících rodinných domů. Jednalo se o výrazově homogenní sídelní jednotky, které se vůči původním, často historickým částem obce spíše nadřazeně vymezovaly, než by s nimi splývaly v celek v přirozeně pokračujícím vývoji sídla.

Daleko závažnějším důsledkem tohoto stavebního řešení než vzhledová odcizenost místu se jevila společenská segregace jejich obyvatel. Se zbytkem obce, s jejím historickým jádrem, jako svým domovem se neztotožnili a starousedlíky nebyli povětšinou příznivě přijati. Kromě otázek architektů po regionálním výrazu jednotlivých obytných domů se tedy urbanisté ústavu zabývali skladbou nových sídelních částí v tom smyslu, aby při dodržování všech ostatních pravidel a stavebních zákonů svým uspořádáním navíc podporovaly sousedské kontakty, sváděly ke sdílení času a prostoru poloveřejného či veřejného, a to jak v souboru novostaveb samém, tak ve vztahu k jádru obce.

V mnoha německých venkovských obcích je také dobrým zvykem, že obec spolupracuje s některým z architektů (mimo stavební úřad obce), který dohlíží a se zastupiteli konzultuje stavební záměry obce, aby tyto zapadly do celkového obrazu a nerušily to, co je vytyčeno jako "Ortsbild" a k čemuž obvykle jistá míra regionalismu přináleží.

Na první pohled výraznější než u nás jsou snahy o uchování lokálního regionálně typického výrazu obcí i jednotlivých staveb v Rakousku. Například v Horních Rakousích je na půdě časopisu NÖ schön erhalten - schöner gestalten každoročně pořádána soutěž "Ortsbild" - "Obraz obce". V časopise jsou představovány příklady různého ztvárnění přístaveb, přestaveb, rekonstrukcí a novostaveb nejen rodinných domů, zejména na vesnici. Jednou za rok získávají porotou oceněné stavby cenu "Zlaté zednické lžíce". Zajímavá je na tom ta skutečnost, že porota není tvořena skupinou zvolených či jinak vybraných odborníků, ale členy časopisu.

Zdá se tedy, že vzhled a utváření venkovského prostoru závisí na citu, angažovanosti a v neposlední řadě na vzdělání zastupitelů i samotných obyvatel obce. Kladu si otázku, kdo je vhodným arbitrem v těchto záležitostech, kdo si může osobovat právo vstupovat a korigovat dění. Jsem toho názoru, že mají-li právo firmy nabízet svoji stavební produkci prostřednictvím komerčních katalogů, může každý, v příslušném oboru vzdělaný a angažovaný občan působit na stavebníky a představitele samosprávy podobným způsobem. Totiž nabídkou rad či doporučení, podle nichž lze posoudit přiměřenost novostavby svému okolí v nejširším slova smyslu. V obou případech jde totiž o pouhou nabídku a konečné rozhodnutí nakonec vždy činí stavebník, na jehož zdravý rozum je vyvíjen nátlak ze strany módy, společenské prestiže, finanční situace, vlastních bytových potřeb a představ a mnoha dalších.

5 SHRNU TÍ

Disertační práce si klade za cíl poukázat na dispoziční a výrazové prvky, stavební materiály a konstrukce typické pro náš venkov a určit, které z nich si i při zásadních změnách životního stylu dvacátého století uchovaly svou funkci a tím i použitelnost pro současnou venkovskou obytnou stavbu. Dále pak formulovat zásady pro jejich uplatnění do podoby metodické pomůcky použitelné pro stavební a projekční firmy činné v regionech, pro místní stavební úřady apod., a to jak k osvětě investora, tak pro lepší orientaci v případě nejasností například ze strany úřadu.

Skutečností totiž je, že v důsledku mnoha změn probíhajících v několika posledních desetiletích na našem venkově dochází u značného počtu venkovských obcí právě k postupné ztrátě či narušení regionálního charakteru. Ačkoli se tento problém jeví jako druhořadý, z hlediska naší povinnosti chránit kulturní dědictví, vepsané v tomto případě do charakteristických stavebních a urbanistických prvků našich vesnic, je to naopak záležitost prvořadého významu.

Převážná většina našich vesnických sídel má své kořeny v zemědělské vsi. Půdorys takové vesnice je tvořen různě uspořádanými seskupeními rozmanitých budov. Zásadní vliv na něj mají topografie, klima a forma obživy vesnického polečenství. Pokud jde o vlastní obydlí, je v naší kulturní a zeměpisné oblasti obvyklý dům vycházející z prototypu evropského domu (megaron). Prvky

vycházející z typu domu orientálního (ploché střechy, portiky, arkády, ...) mají na našem území opodstatnění pouze v oblastech klimaticky mimořádně příznivých a v kulturní souvislosti se sférou vlivu tohoto typu domu (např. Panonie).

Vnitřní členění dvora, usedlosti a vlastního obydlí vyplývá v podstatě vždy z provozu v domě a hospodářství, vychází ze způsobu obživy a potažmo i finančních možností majitele. S vývojem společnosti podléhá mírnému vývoji, který je brzděn lpěním na tradičních formách.

Tato situace se začíná překotně měnit v průběhu devatenáctého století. I český a moravský venkov prodělal v souladu s celospolečenským vývojem v posledních dvou stoletích mnohé zásadní změny. Po období snahy o naprosté vyrovnání se venkova městu, která přes mnohé dobro nadělala i množství škod, přichází ke slovu jiný pohled na celou problematiku. Po dlouhých letech je venkovu konečně přiznáván status hodnotného, svébytného, nezastupitelného a nenahraditelného prostoru , který vyspělé středoevropské společnosti nabízí do budoucna mnohé naděje v intencích idejí trvale udržitelného života.

Ve světle těchto nadějí ale nesmíme ztratit ze zřetele velký soubor problémů souvisejících s venkovským prostorem. Je nezbytné intenzivně hledat cesty k jejich řešení. Je to úkol nesmírně rozsáhlý, zasahující všechny oblasti společenských aktivit. Bude potřeba podniknout mnoho dílčích kroků, formulovat a prosazovat mnoho zásad. Některé z nich jsou zjevné již nyní, jako například:

Zlepšovat úroveň životního prostředí na základě kvalitní nadregionální (i celoevropské) ekologické politiky .

Zachovat zemědělství jako stabilizující prvek venkovského prostoru při podpoře forem nedevasujících životní prostředí.

Hledat kromě zemědělství i další aktivity , které by podpořily zdravý vývoj venkovských obcí a okolní krajiny.

Respektovat a rozvíjet specifické rysy a kulturní hodnoty venkovského životního prostoru.

Zlepšovat podmínky pro bydlení na venkově tak, aby se ve srovnání s městem stalo sice rovnocennou, ale odlišnou formou bydlení.

Při formulaci z tradice vycházejících zásad pro tvorbu soudobého venkovského rodinného domu narážíme v první řadě na nesmírnou rozmanitost vnějších forem historických staveb. Přesto lze obecně definovat několik společných základních rysů venkovského domu v našich zemích. Nelze též opomíjet některé zvláštnosti provozu ve venkovském domě, a to ani tam, kde uživatel nepočítá s chovem drobného zvířectva či se zahrádkařením. Pokud jde o stavební materiály a konstrukce novostaveb, bylo by vzhledem k předchozímu vývoji v této oblasti absurdní trvat na návratu o dvě až tři století zpět a vyžadovat na venkově kopie historických staveb. Současná nabídka stavebních materiálů je nesmírně široká, není tedy možný prostý výčet materiálů zvláště vhodných. Lze pouze doporučit,

kterých materiálů se pro venkovské prostředí vyvarovat a jakým způsobem některé specifické materiály používat.

K rozdílům mezi typem domu venkovského a městského se přiřazují ještě další skutečnosti, které si zaslouží zohlednění. Jedná se o charakteristické regionální rysy. Zodpovědný přístup k projekci a výstavbě vyžaduje ujasnit si, které z nich jsou zásadní a není hanbou ani degradací autora použít i u novostaveb principy a prvky lokální stavební kultury ověřené tradicí a staletými užitími.

Je ovšem nutno posoudit, zda jsou ve své podstatě dodnes funkční, aby nedocházelo k šablonovitému napodobování staveb z muzejí lidové architektury.

Co takové stručné zhodnocení charakteristických regionálních rysů a jejich užití u moderních rodinných domů obnáší, demonstruje práce na oblasti označované jako Slovácko. Na základě poznatků z oblasti lidové architektury na Slovácku a v jeho okrajových oblastech jsem dospěla ke stručné formulaci základních zásad pro tvorbu rodinných domů pro oblast jižní a jihovýchodní Moravy.

Jako obecně platný model slováckého domu, dovolující ve vysoké míře ztvárnění dle přání uživatele, moderních požadavků na bydlení nebo místní tradice můžeme užít dům ve tvaru ležícího kvádrů se sedlovou střechou ve sklonu okolo 45° se vstupem z okapové strany, ať již z ulice nebo ze dvora. Alespoň opticky je schopen vytvářet v urbanistické kompozici dojem čitelného souvislého uličního prostoru. Výškou hřebene nepřevyšuje výrazně dvě podlaží, do uličního prostoru neuplatňuje ani balkon, ani arkýř. Tvar oken je svisle obdélný, vhodné je členění alespoň půlením okenního otvoru. Fasáda se neostýchá barevného provedení, vhodná je květinová předzahrádka.

6 SUMMARY

The main objective of the dissertation is to direct attention to disposition and expression factors and to building stuffs traditional in our countryside and to formulate the principles for the use of those of them which have retained their usefulness until the present time. Another objective of the study is to stress the fact that the regional planning of the given area plays fundamental role in maintaining the traditional character of rural settlements.

The result of changes which took place in our country in last decades is the successive loss or disturbances of regional character in a considerable number of rural settlements. Although this problem may appear secondary, from the standpoint of our obligation to protect the cultural heritage inscribed in this case to the characteristic structural factors of our village, it is, in fact, a matter of the first-rate importance.

The prevailing number of our rural settlements has roots in agricultural village. The ground plan of a rural settlement is formed by differently arranged groups of various buildings. It is influenced mainly by topography, climate, and by the form of livelihood of a village society. As to the type of building, the house originating

from the prototype of the European house (megaron) is common in our cultural and geographical region. Oriental elements (flat roof, portico, arcade, etc.) are acceptable in our territory only in regions having corresponding climate conditions and cultural connection with the sphere of influence of this type of the house (e.g. Panonia).

The internal arrangement of farm-yard and farm-stead is determined in principle by activities in the house and in the farm, by way of livelihood and also by financial possibilities of the owner. The impact of overall social evolution on the internal arrangement has been braked efficiently by sticking to the traditional forms of life. This situation began to change dramatically in the course of the nineteenth century.

Paralelly to overall social development during the last two centuries, Czech and Moravian countryside was also a subject of many essential changes. Attempts to make the way of living in village equal to the life in town brought about positive changes to rural population but, at the same time, this development brought about many negative phenomena, too. At present, the level of living in the country is considered from a different point of view. The countryside is given the status of valuable, unique, irreplaceable space which offers many hopes in the intention of idea of a continually tenable life to the developed Central European society.

Though these hopes are well-founded, their realization would be surely connected with many problems linked with rural living space. The ways for their solutions have to be looked for. The task is complex and includes all spheres of social activities. It will be necessary to resolve many partial tasks, to formulate and to realize many principles. Some of them are evident at present, as for example:

- to improve the level of living environment on the basis of supraregional (even European) ecological policy;
- to maintain non-devastating forms of agriculture as a stabilizing factor of rural living space;
- to look for further activities which would support healthy development of rural settlements and their surroundings;
- to respect and develop specific features and cultural values of rural living space;
- to make the way of living in village and in town equivalent and, in the same time, to preserve the specificity of rural form of living.

When formulating structural principles of contemporary rural family house that respect tradition, we meet with an immense diversity of external forms of historical constructions. Despite this diversity, several common basic features could be identified. Structural principles should take into consideration some particular activity traits in the rural building and these should be respected even in cases when the user does not intend to breed domestic animals or to be engaged in home-growing. As to building material and structure, it would be absurd to ask the return of building practice 200-300 years old and to build up copies of historical buildings. The offer of building materials is too large today to make a list of the most suitable

ones. It is only possible to recommend such a material which should be avoided in rural areas and to recommend the way of using specific materials.

In addition to the differences between the rural and town building, specific regional features must be taken into consideration on planning the country house. The responsible approach to the design of a country house should start from the identification of these factors. Essential factors should be implemented. The use of procedures and elements that represent the local building culture and that proved to be good of usage by centuries, does not degrade the author. It is only necessary to be sure that they have preserved their function until present time to avoid the mere imitation of buildings from the museum of folk architecture.

Studies from the region named Slovácko can demonstrate what the assessment of characteristic regional features and their application in modern family houses represents.

On the basis of the data gathered from folk architecture of Slovácko and from its marginal areas the author has formulated, in a rough manner, the basic principles of design of the family house suitable for the South and South-Eastern Moravian region. The house in the form of lying rectangular parallelepiped, with saddle-shaped roof having inclination of approximately 45° , with entrance from the gutter side either from the street or from the yard, could represent a universal model of the house of Slovácko. This model allows the realization of owner's individual ideas about the house, the application of the latest requirements on modern living, and the application of elements of the local tradition. It forms, at least optically, the impression of a clear, continuous street space. In the height of the crest it does not exceed two floors. There is neither a balcony nor an oriel oriented into the street. The windows are vertically rectangular in shape and should be divided at least into two parts by vertical halving. The facade can be done in colour and a small flower garden in front of the house is suitable.

7 POUŽITÁ LITERATURA

Knihy a výzkumné publikace :

- Agroprojekt Brno : Typizační směrnice. Praha 1985
Atlas zur Geschichte. Gotha/Leipzig 1976. 1. sv.
Baldauf, G. : Ortsplanung im ländlichen Raum, Stuttgart 1980
Brunecký, M. : Obytný prostor a člověk. (disertační práce) Brno 1996. FA VUT.
Caivas, K. : Stavitelství v potřebách zemědělce. Praha 1947
Douša, J. a kol. : Vliv současných celospolečenských přeměn na vývoj osídlení. Praha 1990
Frolec, V. : Lidová architektura na Moravě a ve Slezsku. Brno 1974
Gluck, A., Magel H. : Venkov má budoucnost. Praha 1992
Goff, J. Le : Kultura středověké Evropy. Praha 1991
Guindani, S., Doepper, U. : Architecture vernaculaire. Lausanne 1990
Haber, B. : Die Stadt des neuen Bauens, Zürich 1993
Heger, M. : Gestaltwert und aktuelle Nutzungsansprüche im Bereich gewachsener dörflichen Strukturen. (diplomová práce) Kaiserslautern 1985. FA TU Kaiserslautern.
Hoffmann, F. : České město ve středověku. Praha 1992
Hora, P. : Toulky českou minulostí. Praha 1985. 1. sv.
Kattler, F. : Instrument zur Ermittlung des Planungsbedarfes in der Dorferneuerung. (diplomová práce) Kaiserslautern 1987. FA TU Kaiserslautern.
Knopp, A. a kol. : Stavby a krajina mají svůj řád. Brno 1994
Kocourková, J. : Přírodní prostředí vesnice. Brno 1994
Kovářů, V. : Lidový dům v Jihomoravském kraji. Brno 1976
Langer, J., Vařeka, J. : Naše lidové stavby. Praha 1983
Láznicka, Z. : Typy venkovského osídlení v Československu. Brno 1956
Martinek, M. : Architektonické a urbanistické aspekty obnovy vesnice. (výzkumná zpráva) Brno 1995. FA VUT
Martinek, M., Kartous, J. : Příklady řešení rod. domů a ostatních investic na vesnici. Brno 1999
Mencl, V. : Lidová architektura v Československu. Praha 1980
Myslín, J. : Životní prostředí vesnice. Brno 1970
Nahálka, P., Bóna, J., Spiška I. : Bývanie na dedině. Bratislava 1961
Neaddens, M.C. : Ökologisch orientierte Stadt- und Raumentwicklung. Wiesbaden 1986
Obnova venkova, turistika na vesnici. MZeČR, MHoČR, ÚHP ČR. Praha 1994
Perlín, R. a kol. : Program obnovy vesnice - metodická publikace. Praha 1993

Riegler J. : Kam kráčejí evropští zemědělci ? Praha 1997
Slepička, A. : Některé aktuální problémy vývoje našeho venkova a nástin jejich řešení. Praha 1994
Srový, B : Architektura svědectví dob. Praha 1987
Škabrada, J. : Lidové stavby - architektura českého venkova. Praha 1999
Škabrada, J., Voděra, J. : Vesnické stavby a jejich úprava. Praha 1975
Šutovský, R. : Princípy architektonické tvorby objektů v horských a podhorských oblastech. (habilitační práce) Bratislava 1991. FA STU.
Tajovský, V. : Rolníkovo obydlí. Praha 1947
Urbášková, H. : Ekologická vesnice. (teze disertační práce). Brno 1996. FA VUT
Viklický, A. : Urbanistické problémy vesnice a zemědělské krajiny. Brno 1953
VÚVA Praha : Rozvoj sídel venkovského typu. Brno 1990
VÚŽÚ Bratislava : Úroveň bydlení a hmotného životního prostředí na venkově. Bratislava 1968
ZPÚ Brno : Bydlení. Katalog projektů rodinných domů. Brno 1969

Skripta :

Dennhardt, H. : Stadtplanung und Ortserneuerung. (přednášková řada šk.r. 1993/1994) Kaiserslautern 1993/1994. FA TU Kaiserslautern
Drápal, J., Doležal, J. : Architektonická kompozice I. Brno 1988. FA VUT
Gruppierungsbeispiele ländlicher Bauformen der EFH-Bebauung. Kaiserslautern 1994. FA TU
Kříž, M. : Rekonstrukce a ochrana památek. Brno 1989. FA VUT
Martinek, M., Kozel, J. : Architektura a plánování venkova. Brno 1993. FA VUT

Sborníky, časopisy :

Kolektiv autorů : NÖ schön erhalten - schöner gestalten. Nr.62, 1996
Obnova vesnice. (publikace Evropské pracovní společnosti pro rozvoj venkova a obnovu vesnice) Praha 1993
Pavlasová, M. : Bydlení na venkově. In : Vědeckopedagogická konference 1998. Brno 1998. s.74 -76
Pavlasová, M. : Tvář naší vesnice - jaká bude ? In : Vesnice - krajina - lidé. Praha 1998
Pavlasová, M. : Slováký dům. In : Vědeckopedagogická konference 1999. Brno 1999
Projekt, 1, 1994
Projekt, 6, 1995
Reminiscence na lidovou architekturu, TV pořad Ministerstva kultury ČR, 1997
Stavba pro venkov 96 - 97. Praha 1997.
Stavba pro venkov 98. Praha 1998.
Územní rozvoj, 2, 1995

8 ŽIVOTOPIS AUTORA

Příjmení : Pavlasová, rozená Kukletová
Jméno : Martina
Datum narození : 8. 6. 1971
Místo narození : Brno
Národnost : česká
Trvalé bydliště : Pozovice 5, 582 53 Štoky
Stav : vdaná
Vzdělání : 1977 - 85 Základní škola Hakenova 23, Brno
1985 - 89 Gymnázium Slovanské nám. 7, Brno
maturita květen 1989
1981 - 89 Lidová škola umění J.Kvapila, Brno
1989 - 94 Fakulta architektury VUT Brno, z toho V.
ročník absolvován na TU Kaiserslautern, BRD
Studium ukončeno státní zkouškou 15. 12. 1994.
1995 - Interní PGS na FA VUT Brno, Ústav architektury
venkova
Znalost jazyků : němčina, angličtina, francouzština, ruština